

А. Отабоев, илмий раҳбар К.М. Юлдашев

Наманган муханислик-технология институти

Наманган, Ўзбекистон

ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЛИК МЕХАНИЗМИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Аннотация. Мазкур мақолада, Ўзбекистонда давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиши масалалари ёритилган. Бунда хусусий таълим муассасаларини ривожланиши ҳолати, уларда замонавий таълим хизматлари бозорининг ривожлантириш йўллари кўриб чиқилган. Шунингдек, мақолада мамлакатимизда ва хорижий мамлакатларда давлат-хусусий шериклик механизмини такомиллаштириш бўйича тавсия ва таклифлар келтирилган.

Таянч сўзлар: давлат-хусусий шериклик, хусусий мулк, нодавлат, хусусий сектор, ижтимоий соҳа, молиялаштириш, таълим, бюджет, рақобатбардош кадрлар.

Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган ижтимоий-иктисодий испоҳотлар натижасида миллий иқтисодиётда хусусий секторнинг улуши ортиб бормоқда. Ўзбекистонда амалга оширилаётган, “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси”нинг устувор йўналишлардан бири бу “Ижтимоий соҳани ривожлантириш” йўналишидир. Давлат-хусусий шериклик механизми тамойилларини ижтимоий соҳаларга жорий этишда хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиш ва улардан фойдаланиш мамлакатимизни янада ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Юқорида келтирилган Ҳаракатлар стратегияси”нинг 1.2 бандида келтирилган “Мамлакатни ижтимоий-сиёсий ва ижтимоий-иктисодий ривожлантириш бўйича вазифаларни амалга оширишда ўзаро манфаатли ҳамкорликнинг самарасини оширишга қаратилган давлат-хусусий шерикликнинг замонавий механизмларини жорий этиш” йўналиши давлат-хусусий шерикликда муҳим аҳамият касб этади. Чунки ижтимоий соҳа объектларини давлат бюджети маблағлари ҳисобидан молиялаштиришни қисқартиришнинг асосий манбаи бўлиб хусусий сектор вакилларини бу жараёнга фаол жалб қилиш орқали эришиш мумкинлигидир. Ҳозирги кунда долзарб масала сифатида мактабгача таълимни бошқаришнинг замонавий механизмларини жорий этиш, тарбия ва ўқув жараёнини такомиллаштириш, мактабгача таълим муассасаларининг инфратузилмаси ва моддий-техник жиҳозланишини яхшилаш бўйича комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш

назарда тутилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 15-сентябрдаги "Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги карори нодавлат таълим муассасаларини ривожлантириш масалалари долзарб эканлиги кун тартибига қўйди ва ечимини топиш бўйича йўналишини белгилаб берди.

Юқоридаги муаммоларнинг аксарияти Давлат-хусусий шериклик механизмини мамлакатимиз миллий иқтисодиётининг ижтимоий соҳа обьектларида жорий этиш йўли билан ўз ечимини топади. Бу эса бозор муносабатларини тарақкий этишида Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш мақсадларига эришишнинг муҳим шарти ҳисобланади. Шунинг учун Президентимиз томонидан замонавий ва ҳаммабоп мактабгача таълим муассасаларини ташкил этиш мақсадида таълим тизимиға давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиш масаласи кўп бора таъкидланиб келинмоқда. Давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этишнинг аҳамияти ижтимоий соҳа харажатларини режалаштириш ва сарфлаш шаффофлигини ошириш чораларини кўриш, фаолиятининг очиқлиги ва уларнинг мустақиллигининг оширилиши давлат-хусусий шерикликни йўлга қўйиш учун асос бўлиб хизмат қиласи.

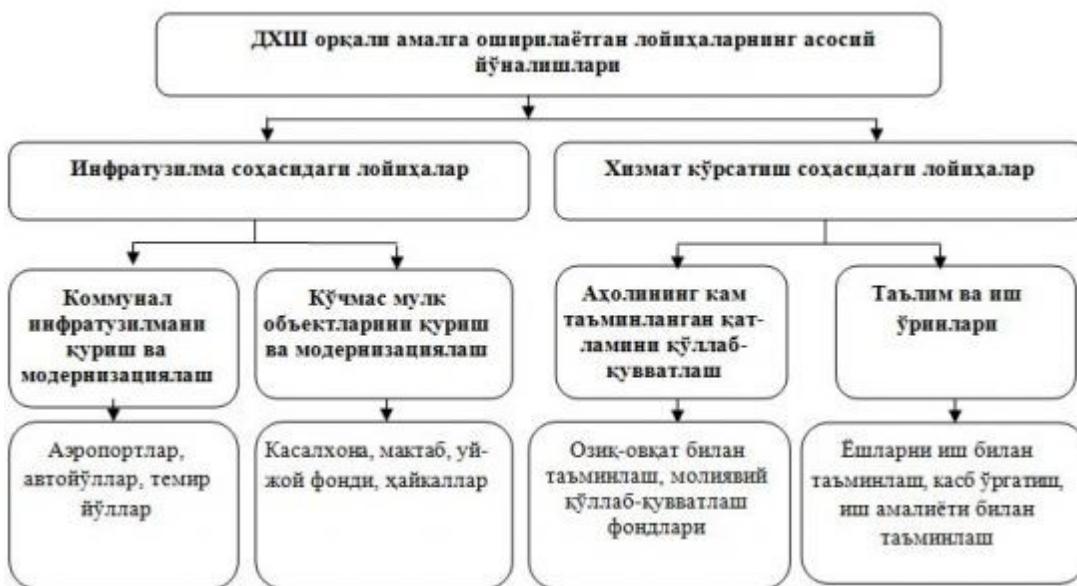
Шунингдек, ижтимоий соҳаларда хизмат кўрсатиш нархларининг мақбуллиги ва арzonлигини таъминлаш мақсадида инвесторларга кенг солиқ имтиёзлари ва имтиёзли кредитлар тақдим этилади. Давлат-хусусий шериклик асосида янги турдаги мактабгача таълим муассасалари умумтаълим мактабларининг ташкил этилиши, 2018 йил 1 январдан бошлаб, 5 йил давомида хусусий боғчалар умумтаълим мактаблари томонидан табиий газ ва электр энергияси учун сарфланадиган маблағнинг ярми давлат бюджети ҳисобидан қопланиши кўзда тутилган. Давлат-хусусий шериклик механизмини таълим тизимиға самарали жорий этиш мақсадида бу борада ривожланган давлатлар тажрибасини ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

Америка Қўшма Штатларида давлат-хусусий сектор ҳамкорлиги масалалари H.Anthony, P.Felipe ва J.Guáquetalар илмий изланишларида ўз ифодасини топган. Америка Қўшма Штатларида давлат-хусусий сектор ҳамкорлиги натижасида таълим соҳасидаги хусусий секторнинг ролини ошириш, давлат норматив-ҳуқуқий базасини яратиш таълим хизматлари танлови ошишини ва таълимнинг сифат жиҳатидан натижалар яхшилангалигини айтиб ўтиш жоиз. Бу эса Америка Қўшма Штатларида давлат-хусусий сектор ҳамкорлиги натижасида таълим муассасалари ўртасида рақобатни янада ривожлантириш орқали таълим сифатини ошганлигига намоён бўлади [1]. Мамлакатимизда эса давлат-хусусий шерикликнинг шаклланиши ва уни ривожлантириш масалалари Н.Юсупов ва Ф.Карабаевлар ининг назарий-услубий

масалаларини тадқиқ қилған бўлсалар [2]. А.Низамов эса “Таълим муассасаларининг ижтимоий ҳамкорлигида давлат-хусусий шериклик модели”ни жорий этиш бўйича илмий изланишлар олиб бормоқдалар [3].

Давлат-хусусий шерикликнинг асосий принциплари қуидагилардан иборат:

- девлат шеригининг ва хусусий шерикнинг қонун олдида тенглиги;
- девлат-хусусий шерикликни амалга оширишдаги қоидалар ва тартиб-таомилларнинг шаффоғлиги;
- хусусий шерикни танлашдаги баҳслашув ва холислик;
- камситишга йўл қўймаслик;
- коррупцияга йўл қўймаслик .

Умумий ўрта таълим сифатини тубдан ошириш, интеллектуал, эстетик ва жисмоний баркамол авлодни шакллантиришни ҳамда ёшларга таълим беришни янги сифат даражасига кўтариш, шу жумладан, чет тилларни, информатика ҳамда математика, физика, кимё, биология каби мухим ва талаб юқори бўлган бошқа фанларни чуқурлаштириб ўрганиш масалалари долзарб хисобланади. Бу борада ривожланган давлатлар тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, давлат ва нодавлат таълим муассасалари ўртасида соғлом рақобат фуқароларнинг сифатли таълим олишга бўлган ҳуқуқини рўёбга чиқаришга хизмат қилишини кўрсатмоқда. Шунинг учун ҳам бир қатор ривожланган хорижий мамлакатларда нодавлат таълим секторининг умумий ўрта таълимдаги улуши юқори бўлиб, Германияда 12 фоизни, Францияда 17 фоизни, АҚШда 18 фоизни, Буюк Британияда 20 фоизни, Испания, Ирландия ва Голландияда 30 фоизни ташкил этади.

Ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибаси хам шуни күрсатадыки, давлат-хусусий шерикчилиги хамкорлыги хусусий сектор учун хам давлат учун хам ушбу хизматлардан фойдаланувчилар учун хам манфаатлидир.

Давлат-хусусий шериклик механизми таълим тизимида айниқса мамлакатнинг олис худудларидағи чекка қишлоқлардаги ижтимоий ҳимояга мухтој оиласаларнинг фарзандларини сифатли таълим олишларини таъминлаш билан бирга хусусий таълим муассасаларига сарфланадиган бюджет маблағларини тежаш имконини беради.

Бизнинг фикримизча давлат-хусусий шериклик механизми таълим тизимининг сифати ва самарадорлигини оширишнинг бир усули бўлигина қолмай таълимни молиялаштиришнинг инновацион воситаси хамдир. Давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этилиши иштирокчиларга қандай самара беради деган савол туғилади.

Давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиш натижасида қўйидаги ижобий натижаларга эришилади.

Давлат-хусусий шериклик механизми орқали бюджет маблағларини тежашга, ижтимоий соҳани молиялаштиришда инновацион воситалардан фойдаланишга, таълим тизимида хусусий капитал маблағларини тизимга жорий этишга эришилади.

Мамлакатимизда ҳам кейинги йилларда хусусий таълим муассасаларини ривожлантиришга алоҳида аҳамият берилмоқда. Хозирги кунда республикада 43 та нодавлат умумий ўрта таълим мактаби тегишли лицензияга эга бўлиб, халқ таълими

тизимидағи 9680 та мактабға нисбатан уларнинг улуши 0,4 фоизни ташкил этади. Нодавлат умумий ўрта таълим мактабларининг аксарият қисми (27 та) Тошкент шаҳрида жойлашган, Қорақалпоғистон Республикаси, Бухоро, Жиззах, Қашқадарё, Навоий, Сирдарё, Сурхондарё ва Тошкент вилоятларида бирорта нодавлат мактаби ташкил этилмаган. Маълумотлардан шуни кўриш мумкинки, нодавлат таълим муассасалари энди ривожланаётган бўлсада, бу борада ҳали қатор ишларни амалга ошириш зарур.

Фаолият кўрсатаётган нодавлат таълим муассасаларидан 20 таси бошланғич таълим (1-4-синфлар), қолган 23 таси умумий ўрта таълим (1-9-синфлар) боскичларига мўлжалланган, улардаги 330 та синфда 6 мингга яқин ўқувчи таълимтарбия олади (давлат мактаблари контингентига нисбатан 0,12%). Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, нодавлат таълим муассасаларини ривожлантириш орқали қуйидаги ижобий натижаларга эришилади:

Давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиш орқали бюджет маблағларини тежаш билан бирга таълим муассасалари ўртасида соғлом рақобат мухити шаклланади. Давлат ижтимоий соҳани молиялаштиришда инновацион воситалардан фойдаланиш билан бирга хусусий секторда фаолият юритаётган ходимларни ижтимоий химоясини таъминлашга эришади. Мамлакат иқтисодиётида хусусий секторни жадал ривожланиши таъминланади ва замонавий рақобатбардош таълим хизматлари бозорининг шаклланишига эришилади.

Хусусий таълим муассасаларida ёшларни интеллектуал салоҳиятидан фойдаланиш имкониятлари ортади ва эркин фикрлайдиган баркамол авлодни тарбиялаш имкониятлари мустаҳкамланади. Таълим муассасаларida хизматлар маркетингини ривожлантириш орқали етук кадрлар тайёрлаш имкониятлари ортади.

Хусусий таълим муассасаларинг моддий техника базаси мустаҳкамланиб, замонавий жихозлар билан таъминланади ва таълим муассасалардаги молиявий ресурслардан самарали фойдаланиш тизими йўлга қўйилади.

Ижтимоий соҳаларда хусусан таълим тизимида Давлат-хусусий шериклик механизмини жорий этиш орқали давлат ижтимоий соҳа объектларига давлат бюджети маблағларидан харажатларини қисқартириш имкониятига эга бўлади. Давлат-хусусий шерикчилиги ижтимоий соҳа объектларини молиялаштиришнинг инновацион воситаси сифатида давлат бюджети учун манфаатлидир. Шунингдек ижтимоий соҳа объектларида ўртасида соғлом рақобатни йўлга қўйиш орқали кўрсатилаётган хизматлар сифатини оширишга эришилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Harry Anthony Patrinos Felipe Barrera-Osorio Juliana Guáqueta. The Role and Impact of Public-Private Partnerships in Education. 2009. The International Bank for Reconstruction and Development //The World Bank. P. 53.
2. Юсупов Н.А, Карабаев Ф.Э. Теория и практика государственно-частного партнерства. Учебный модуль. Под. редак. А.Э. Шайхова. Т.: 2013. 113 с.
3. Низамов А. Таълим муассасаларининг ижтимоий ҳамкорлигига давлат-хусусий шериклик модели. Монография.Т.: ЎМКҲТКМО ва УҚТ институти.2017.110 б.
4. Котлер Ф. Маркетинг менеджмента. Экс пресс-курс. 2-е изд. / Пер. с англ. под ред. С.Г. Божук. СПб.: Питер, 2006. 464 с.
5. 2017-йил 15-сентябр Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги карори, 2017.

Д.А. Шадманкулова

Ўзбекистон миллый университети

Тошкент, Ўзбекистон

dlnz@bk.ru

ГЛОБАЛ ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШДА РАҶАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯНИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

Аннотация. Ушбу мақолада жаҳон глобал иқтисодий тараққиётида раҷамли трансформация жараёнидаги ўзгаришлар ва ривожланиш ҳолатлари кенг ёритилган. Шунингдек, раҷамли технологияларнинг иқтисодиёт тармоқ ва соҳаларига таъсир иқтисодий-ижтимоий ва сиёсий жиҳатдан таҳлил этилиб, хуносалар шакллантирилган.

Калит сўзлар: раҷамли трансформация, интернет, раҷамлаштириш жараёни, блокчейн, глобал иқтисодиёт.

Д.А. Шадманкулова

Национальный университет Узбекистана

Ташкент, Узбекистан

dlnz@bk.ru

ВАЖНОСТЬ И СПЕЦИФИКА ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ В ГЛОБАЛЬНОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ

Аннотация. В этой статье подробно описаны изменения и тенденции в процессе цифровой трансформации в мировом экономическом развитии. А также,